

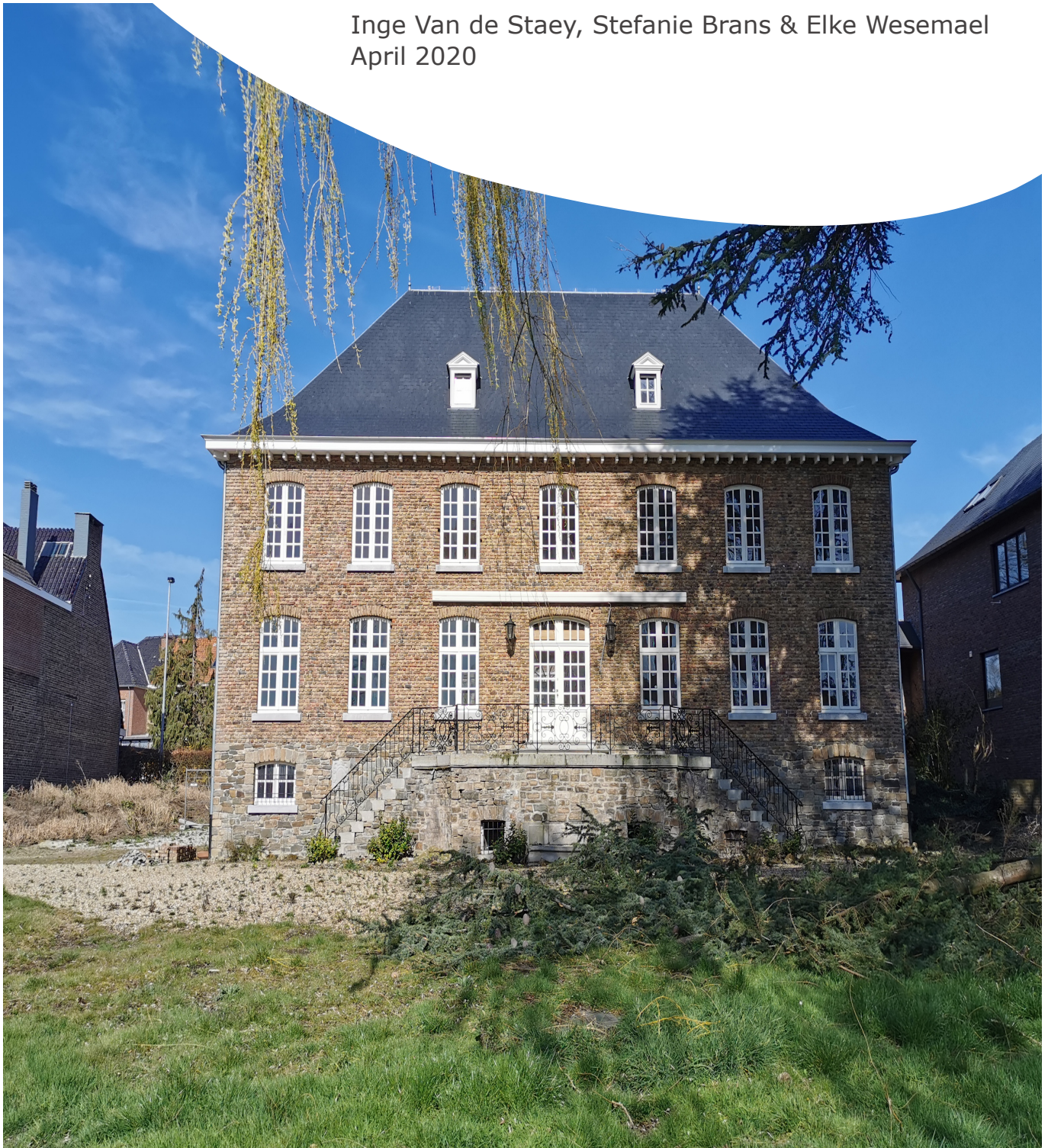
RAPPORT 864

Archeologienota Tongeren, Romeinse Kassei

Renovatatie bestaande villa
met uitbreiding van terras en onderliggende garage

DEEL 2: Programma van maatregelen

Inge Van de Staey, Stefanie Brans & Elke Wesemael
April 2020

DEEL 2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

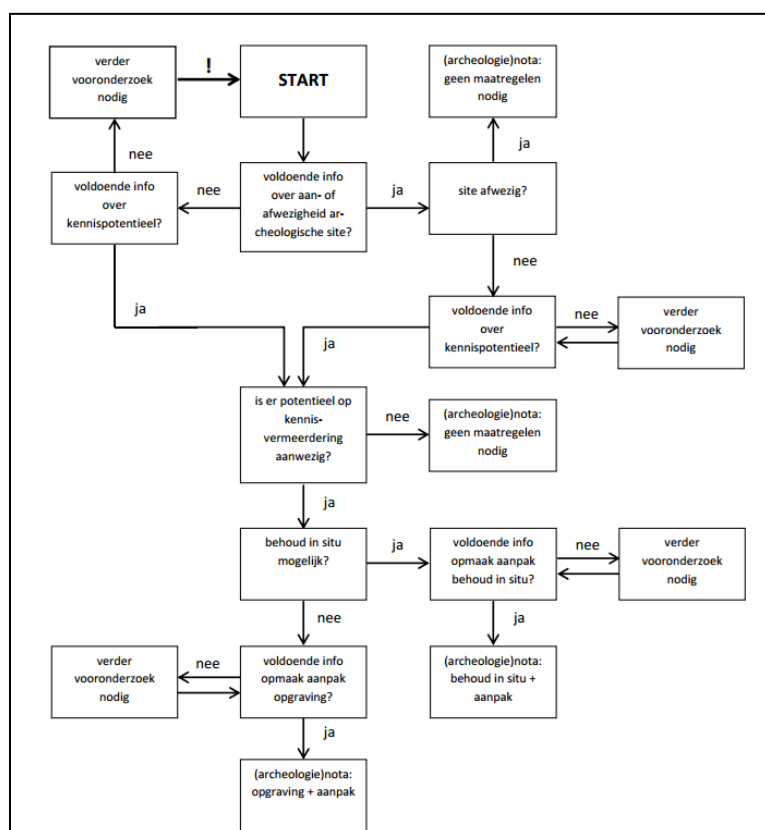
1. Gemotiveerd advies

1.1 Volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek

Tot op heden werd enkel een vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek (2020C246) uitgevoerd met betrekking tot het volledige projectgebied, kadastraal gekend als Tongeren, Afd.1 Sectie D nr(s).224/l en 224/m.

Het projectgebied, gelegen langs de Romeinse Kassei 32, heeft een oppervlakte van ca. 3080 m². In het achterliggende tuingedeelte (ca. 1415 m²) vinden echter geen bodemingrepen plaats. De geplande werken binnen deze vergunningsaanvraag vinden enkel verspreid plaats in een maximale zone van ca. 1665 m².

Op basis van het bureauonderzoek is het mogelijk om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de waarde van al dan niet aanwezig archeologisch erfgoed (kennispotentieel) en de omgang hiermee.

Afb. 40: Beslissingsboom bij de afweging voor de noodzaak van verder vooronderzoek en/of een opgraving (Bron: OE, CGP 4.0, 32).

1.2 Duiding en waardering van de archeologie in het projectgebied

Noch de topografische ligging noch gekende archeologische data uit naburig onderzoek of vondstmeldingen nopen ons het archeologisch potentieel voor prehistorische artefactensites anders dan laag in te schatten. Ook voor de proto-historische periode kan dit lage potentieel aangehouden worden. Per definitie is het natuurlijk niet uitgesloten dat vnl. de oudste stratigrafische niveaus van de Romeinse stad sporen/vondsten uit de metaaltijden bevatten, en dan waarschijnlijk van de overgang late ijzertijd – vroeg-Romeinse periode.

Met de Romeinse tijd kan de archeologische verwachting echter naar boven worden bijgesteld. Het projectgebied lag in de vroege keizertijd op een 200 tal meter ten noorden van de weg Bavay-Keulen, die in deze periode de oost-west hoofdas doorheen de nederzetting vormt. Met de noordwaartse verschuiving in de midden keizertijd sluit het projectgebied in het zuiden aan op de nieuwe hoofdweg (ter hoogte van de huidige Romeinse Kassei). Het terrein ligt ook binnen de eerste stadsomwalling, waarvan een van de hoofdboorten ca. 250 m ten westen van het projectgebied lag. In de laat-Romeinse tijd komt het projectgebied buiten de omwalling te liggen, die zich ca. 50 m ten oosten van het projectgebied bevindt.

Wat wij mogen verwachten in het projectgebied in de vroeg- en volmiddeleeuwse periode is onduidelijk, een vaststelling die trouwens opgaat voor het ganse stadsareaal. Voor deze periode is wel gebleken dat deze in de archeologische stratigrafie enkel aanwezig zijn in de vorm van de zgn. zwarte laag/lagen.

Sowieso is te verwachten dat er na de aanleg van de stadsversterkingen in de late middeleeuwen in het projectgebied nog nauwelijks permanente activiteit is geweest die een significant archeologisch sporenbestand heeft achtergelaten. Gelet op het gebruik van de zone van het projectgebied als akker/weiland sinds het tweede kwart van de 18de eeuw, en heel waarschijnlijk zelfs vanaf het einde van de Romeinse tijd, wordt uitgegaan van een lage verwachting voor de volgende eeuwen.

1.3 Impact van de geplande bodemingrepen

Op basis van de omschrijving van de geplande bodemingrepen in *Deel 1: Verslag van de resultaten, 1. Beschrijvend gedeelte, 1.4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen* kan de impact van deze bodemingrepen op het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed bepaald worden.

De initiatiefnemer plant op een 3080 m² groot terrein aan de Romeinse Kassei 32 te Tongeren (prov. Limburg) de renovatie van een van een bestaande villa. Het betreft voornamelijk de renovatie van het interieur alsook de reiniging van de gevels onder de vorm van een herinvoegen van het metselwerk en het schilderen van de houten dakgoten en het schrijnwerk. Daarnaast omvat dit project ook de uitbreiding van de villa met een terras dat gelijktijdig de afdekking van de onderliggende garage vormt. In het achterliggende tuingedeelte (ca. 1415 m²) vinden geen bodemingrepen plaats.

Dit is wel het geval, hetzij enkel verspreid, in een zone van ca. 1665 m², in het noorden van het projectgebied, rondom de bestaande en te behouden woning (ca. 232,94 m²). Ook hier zijn de bodemingrepen echter eerder beperkt tot de zone ten zuiden van de villa en ter hoogte van de bestaande inrit.

Ten dienste van de toegang tot de nieuwe dubbele garage onder het te realiseren terras (met een oppervlakte van ca. 97,5 m²), zal het reeds sterk geprofileerde terrein, verder worden afgegraven. Ten zuiden van de woning (evenals ter hoogte van de inrit) ligt het niveau reeds beduidend lager dan het niveau van de eigenlijke villa en voortuin (nulpas = dorpel voortuin). Het verschil bedraagt momenteel ca. 2,21 - 2,39 m en zal verder worden afgegraven tot 3,05 m onder de nulpas (cfr. afgraving ca. 65 tot 85 cm). Dit is noodzakelijk om de gewenste plafondhoogte in de garage te bekomen. De garage wordt gefundeerd met een plaat op volle grond (ca. 30 cm, de uitgraafdiepte hiervan zit reeds in hoger beschreven uitgraafdiepte inbegrepen). Enkel onder de buitenwanden zal de fundering dieper reiken voor de aanleg van een vorstrand/funderingszool, waarvan de diepte nog door een stabiliteitingenieur moet bepaald worden. Op te merken is dat deze uitbreiding echter deels ligt ter hoogte van een bestaand en te slopen trapgeheel dat met een kolenhok is onderkelderd (samen ca. 21 m²). Ten zuiden hiervan zijn enkele bestaande leidingen en nutsvoorzieningen aanwezig.

De aanleg van nieuwe verhardingen ter hoogte van de inrit is gepland in waterdoorlatende klinkers. De totale oppervlakte van de nieuwe verharding bedraagt 388 m². De verticale impact van de aanleg beperkt zich tot 20-40 cm onder het huidig maaiveld. Het merendeel van deze zone is echter reeds verhard met klinkers (ca. 88 m²), dan wel met grind (ca. 175 m²).

Enkele leidingen worden rondom het uit te breiden terras in de richting van een nieuwe hemelwaterput en infiltratieput getrokken. Dit zal, hetzij plaatselijk, een verstoring van ca. 1,20 m tot max. 3 m -mv met zich meebrengen.

1.4 Bepaling van maatregelen

Hoewel de aanwezigheid van archeologische sporen op basis van het bureauonderzoek niet volledig uitgesloten kan worden, wordt voor het onderzoeksterrein geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Het projectgebied is ca. 3080 m² groot. De geplande bodemingrepen vinden echter enkel verspreid plaats in een zone van ca. 1665 m², in het noorden van het projectgebied, rondom de bestaande en te behouden woning (ca. 232,94 m²). Ook hier zijn de bodemingrepen echter eerder beperkt tot de zone ten zuiden van de villa en ter hoogte van de bestaande inrit (cfr. ca. 97,5 m² voor de uitbreiding van het terras; 388 m² voor de (her)aanleg van de verhardingen en plaatselijk ter hoogte van enkele nutsleidingen en twee nutputten).

De gegevens verzameld in het bureauonderzoek lieten tot op zekere hoogte toe een archeologische verwachting voor het projectgebied te formuleren. Deze verwachting was matig tot hoog voor de Romeinse tijd en laag voor alle andere perioden. Echter op basis van een opsomming van de geplande werken binnen de huidige omgevingsvergunning in confrontatie met de gegevens uit het bureauonderzoek en de gezette controleboringen, kan gesteld worden dat deze werken (grotendeels) in een reeds vergraven/verstoorde bodem zullen plaatsvinden. Enkel ter hoogte van de inplanting van twee nutputten zal, hetzij plaatselijk, een archeologisch niveau worden aangesneden. Ook hiervan bleef echter enkel de onderzijde bewaard.

Op basis hiervan wordt voor het onderzoeksgebied geen vervolgonderzoek geadviseerd. De kans op kennisvermeerdering wordt als gering ingeschat. De uitvoer van een vervolgonderzoek is bijgevolg kosten-baten te duur.

De aannemer/uitvoerder van de werken is wel gehouden aan de meldingsplicht van archeologische vondsten. Deze melding van archeologische toevalsvondsten is wettelijk verplicht. De context zit vervat in artikel 5.1.4 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. De vinder is verplicht om de vondst binnen de drie dagen te melden aan het agentschap Onroerend Erfgoed en beschermt de vondst en haar vindplaats tot tien dagen na het vinden.

BIBLIOGRAFIE

CGP: Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0.

Baillien D., *Tongeren en zijn straten door de eeuwen heen*, Tongeren, 1995.

Baillien H., *Het Leurenkwartier en de zuidelijke stadsverdediging van Tongeren*, in *Het Oude Land van Loon*, 9, 1954, 105-113.

Baillien H., *Sprokkelingen over Tongeren en omgeving: 9. De Jekerpoort*, in *Het Oude Land van Loon*, 9, 1954, 174.

Baillien H., *De molens van Sint-Jan te Tongeren*, in *Limburg*, 55, 1976, 198-211.

Baillien H., *Tongeren. Van Romeinse civitas tot middeleeuwse stad*, (Maaslandse Monografieën), Assen, 1979.

Bink M., *Tongeren. Plinius-terrein. Archeologisch onderzoek van resten uit het laat-paleolithicum, de ijzertijd en de nieuwe tijd*, (BAAC-rapport 06.177), 's-Hertogenbosch, 2007.

Borgers K., M. Steenhoudt & E. van de Velde, *Tweede en derde fase van het archeologisch onderzoek 'Anicius' aan de Elfde Novemberwal te Tongeren*, Rapportage, Leuven, 2009.

Borgers K. & M. Steenhoudt, *Tongeren: Vermeulenstraat 3*, in Creemers G. & A. Vanderhoeven (eds), *Archeologische Kroniek van Limburg 2007*, in *Limburg-Het Oude Land van Loon*, 89, 2, 2010, 150-154.

Breuer J. & H. Van de Weerd, *Les fouilles de Tongres en 1934 et 1935*, in *L'Antiquité Classique*, 4, 1935, 489-496.

De Geyter G., *Toelichtingen bij de geologische kaart van België. Vlaams Gewest. Kaartblad 34-Tongeren. 1:50.000*, Brussel, 2001.

De Raymaeker A. & M. Smeets, *Het archeologisch bureauonderzoek aan de Sacramentstraat te Tongeren*, (Archeo-rapport 317), Kessel-Lo, 2015.

De Schaetzen G., *Découvertes romaines à Tongres en 1937*, in *L'Antiquité Classique*, 12, 1, 1943, 37-46.

Deville T. & Houbrechts S., *Romeinse Kassei (gemeente Tongeren). Archeologisch vooronderzoek door middel van proefsleuven (Condor Rapporten 7)*, 2009.

De Winter N., *Het archeologisch onderzoek op de hoek van de Pliniuswal en de Bilzersteenweg te Tongeren*, (Aron-Rapport 21), Sint-Truiden, 2009.

De Winter N., *De opgraving aan de Vermeulenstraat te Tongeren (fase 4)*, (Aron-Rapport 666), Tongeren, 2018.

Ervynck A., K. Vandevorst & E. Oomen, *De Onze Lieve Vrouw Basiliek van Tongeren. Een ontzettend lang verleden*, Leuven, 2014.

Gerits J., *Historische steden in Limburg*, Gent, 1989.

Helsen J., W. Moermans, P. Severijns & E. Vandeplas, *2000 jaar Tongeren. 15 vóór Chr. tot 1985*, Hasselt, 1988.

Hoebreckx M., *Eindrapportage opgraving Sacramentstraat*, in voorbereiding.

Huybrigts F., *B.S.S.L.L.*, XXVII, 1910, 286-287.

- Janssen G., *Les enceintes de la ville de Tongres*, in Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg, VII, 1865, 25-56.
- Marinis T., *Urban Conservation Project in Hemelingenstraat*, Tongeren, Leuven, 2004.
- Nouwen R., *Tongeren. Een Romeinse stad in het land van Tungri*, Tongeren, 2012.
- Pacquay J., *Tongeren voorheen. Geschiedkundige schets*, Tongeren, 1934.
- Raepsaet-Charlier M.-Th. & A. Vanderhoeven, *Tongres au Bas-Empire romain*, in Ferdière A. (ed.), *Capitales éphémères. Des capitales des cités perdent leur statut dans l'Antiquité tardive*, (Revue Archéologique du Centre de la France, Suppl. 25), Tours, 2004, 51-73.
- Sevenant M. e.a., *Ecodistricten: Ruimtelijk eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen, I-III*, Brussel, 2002.
- Steenhoudt M. & M. Smeets, *Het archeologisch vooronderzoek aan de Holle Helverik te Tongeren*, (Archeo-rapport 238), Tienen, 2014.
- Steenhoudt M. & M. Smeets, *Het archeologisch vooronderzoek aan de Sacramentstraat te Tongeren*, (Archeo-rapport 318), Tienen, Kessel-Lo, 2015.
- Ulrix F., *Het Romeins stadsplan van Tongeren*, in Het Oude Land van Loon, 13, 1958, 263-272.
- Vanderhoeven M., *Iets over het Romeinse stratennet van Tongeren*, in Limburg, XXXIV, 1-2, 1955, 122-128 (= Archaeologia Belgica, 31, 1956, 1-8).
- Vanderhoeven A., *The earliest urbanisation in Northern Gaul: some implications of recent research in Tongres*, in Roymans N. (ed.), *From the sword to the plough. Three studies in the earliest romanisation of Northern Gaul*, (Amsterdam Archaeological Studies, 1), Amsterdam, 1996, 189-260.
- Vanderhoeven A., *Das vorflavische Tongeren: die früheste Entwicklung der Stadt anhand von Funden und Befunden*, in Precht G. (ed.), *Genese, Struktur und Entwicklung römischer Städte im 1. Jahrhundert n. Chr. in Nieder- und Obergermanien*, (Xantener Berichte, 9), Mainz, 2001, 157-176.
- Vanderhoeven A., *Tongres au Haut-Empire romain*, in Hanoune R. (ed.) *Les villes romaines du Nord de la Gaule. Vingt ans de recherches nouvelles. Actes du XXVe colloque international de HALMA-IPEL UMR NR 8164*, (Revue de Nord, Hors Série. Collection Art et Archéologie, 10), 2007, 309-336.
- Vanderhoeven A., *The Late Roman and early medieval urban topography of Tongeren*, in R. Annaert e.a. (eds), *The very beginning of Europe? Cultural and Social Dimensions of Early-Medieval Migration and Colonisation (5th-8th century)*. Archaeology in Contemporary Europe Conference Brussels – May 17-19 2011, Brussel, 2012, 135-146.
- Vanderhoeven A., *The Late Roman Town of Tongeren in Germania Secunda*, in N. Roymans e.a. (eds), *Social Dynamics in the Northwest Frontiers of the Late Roman Empire*, (Amsterdam Archaeological Studies 26), Amsterdam, 2017, 127-178.
- Vanderhoeven A., *The slow and difficult search for early medieval Tongeren*, in Kars M. e.a. (eds), *Rural riches & royal rags. Studies on medieval land modern archaeology*, presented to Frans Theuws, Zwolle, 2018, 60-64.
- Vanderhoeven A. e.a., *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Hondstraat te Tongeren (prov. Limburg)*. Interimverslag 1989), in Archeologie in Vlaanderen, II, 1992, 65-88.
- Vanderhoeven A. e.a., *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Minderbroedersstraat te Tongeren (prov. Limburg)*, Archeologie in Vlaanderen, IV, 1994, 49-74.

- Vanderhoeven A. e.a., *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Kielenstraat te Tongeren (prov. Limburg). Interimverslag 1990-1993. Deel 1. De vóór-flavische bewoning*, Archeologie in Vlaanderen, II, 1992, 89-146.
- Vanderhoeven A. e.a., *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Minderbroedersstraat te Tongeren (prov. Limburg)*, Archeologie in Vlaanderen, IV, 1994, 49-74.
- Vanderhoeven A. e.a., *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Sacramentstraat te Tongeren. Eindverslag 1993*, in *Relicta*, 11, Brussel, 2014, 7-161.
- Vanderhoeven A. & M. Vanderhoeven, *Confrontation in Archaeology: Aspects of Roman Military Presence in Tongeren*, in F. Vermeulen, K. Sas & W. Dhaeze (eds), *Archaeology in Confrontation. Aspects of Roman Military Presence in the Northwest*, (Archaeological Reports Ghent University, 2), Gent, 2004, 143-154.
- Vanderhoeven A. & G. Vynckier, *De opgravingen aan het Vrijthof*, in Tongerse Annalen, 9, 1995, 59-61.
- Vanderhoeven A. & G. Vynckier, *Tongeren: 11de Novemberwal*, in Creemers G. & A. Vanderhoeven (eds), *Archeologische Kroniek van Limburg 1996*, Limburg-Het Oude Land van Loon, 77, 1, 1998, 44-45.
- Vanderhoeven A. & G. Vynckier, *Tongeren: Vermeulenstraat 1*, in Creemers G. & A. Vanderhoeven (eds), *Archeologische Kroniek van Limburg 1996*, Limburg-Het Oude Land van Loon, 88, 4, 2009, 374-378.
- Vanderhoeven A. & G. Vynckier, *Tongeren: Vermeulenstraat 2*, in Creemers G. & A. Vanderhoeven (eds), *Archeologische Kroniek van Limburg 1996*, Limburg-Het Oude Land van Loon, 89, 2, 2010, 147-150.
- Vandewal S., *Van castellum tot monasterium naar castrum. Onderzoek naar de versterkingen en gebouwencomplexen rond de OLV-kerk van Tongeren tussen de tiende en de zestiende eeuw: context, analyse en synthese*, (De Bulletin, 5), Tongeren, 2019.
- Vanvinckenroye W., *Opgravingen te Tongeren 1963-1964 door het Provinciaal Gallo-Romeins Museum*, (Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum Tongeren, 8), Tongeren.
- Vanvinckenroye W., *Tongeren: Opgravingen en prospecties*, in Archeologie, 1, 1976, 18-20.
- Vanvinckenroye W., *Tongeren. Romeinse stad*, Tielt, 1985.
- Vanvinckenroye W., *Some reflections on Tongeren (prov. Limburg) in the Augustan era*, in M. Lodewijckx (ed.), *Archaeological and Historical Aspects of West-European Societies. Album Amicorum André Van Doorselaer*, (Acta Archaeologica Lovaniensia, Monographiae 8), Leuven, 1995, 109-121.
- Verhelst K., *Archeologisch onderzoek Tongeren-Industriezone Oost, 2006-2007*, ongepubl. rapport.
- Verhoeven M., G. Ellenkamp & D. Keijers, *Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Echt-Susteren. Deelrapport II: landschap en archeologie*, (RAAP-rapport 1951), 2010.
- Verstraelen A., *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 34-Tongeren*, Leuven, 2000.
- Van Ranst E. en Sys C., *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*, Gent, 2000.
- Vynckier G., M. De Bie & A. Vanderhoeven, *Een Neolithische (?) site te Tongeren*, in *Notae Praehistoricae*, 14, 1994, 201-209.
- Vynckier G., M. De Bie & A. Vanderhoeven, *Tweede opgravingscampagne bij de Elfde Novemberwal te Tongeren*, in *Notae Praehistoricae*, 15, 1995, 137-139.
- Wyns S., *Tongeren, de oude busstelplaats fase 1. Een Definitief Archeologisch Onderzoek*, (Vlaams Archeologisch rapport 2/ADC Rapport 1293), Amersfoort, 2010.

Websites:

<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11924>
<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/2583>
<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140056>
dov.vlaanderen.be
klip.agiv.be
<http://cai.onroerenderfgoed.be>
<http://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1024695¶m=inhoud&ref=search>
<http://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1023317¶m=inhoud&ref=search>
<https://geo.onroerenderfgoed.be/>
<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten>
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus>
https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/images/Code_van_Goede_Praktijk.pdf
https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/news/downloads/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf
www.cartesius.be
www.geopunt.be
www.ngi.be
www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/downloads/140915_LV_RWO_Brochure_regelgeving.pdf

